

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

**ha- To'eh be-darke ha-hayim, o', Toldot Yosef ha-yatom
me-'ir Madmenah**

Smolensqin, Pereš Ben-Mošë

השמ ןב ץרפ, ןיקסנעלאמס

Ṽin, 629 [1868 oder 1869]

אי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10010

אשר הכה בלכב שלם את הנשים החוטאות עת אשר הובאו לפני ראשי העדה העיד בו כי ירא אלהיו הוא מרכים. וגם עת רדף באף את אויביו ויטור שנאה לשונאיו גם בעת הזאת חשב בלבו להפיק רצון מאלהים, כי כל משנאיו כמשנאי אלהים היו בעיניו, ובכך לחם מלחמת מצוה למען קדש שם אל עליו, ודעת לנכון נקל, כי מעת אשר סבכתי את בנו החכם בכחש, מני אז נחשבתי גם אני את אויבי ה' ועליו היתה המצוה לרדפני עד דכא וכן עשה.

יא

קבוא וְנִקָּם

בבואי ביום המחרת בית האיש אשר אמר לתת ארוחתי ביום ההוא יצאה האשה בעלת הבית לקראתי ותאמר: לא אוכל לתת ארוחתי לנער אשר לא יישר לכת — נעויתי משמוע דבריה, ולא על הארוחה היה לבי חרד רק כי אמרתי בלבי: אכן גם בעיר הזאת נודעו דרכי לפנים וכל תקותי למצוא לי פה מנוחה עלו בתהו, אין עוד מנוחה לנפשי כי פגע ואסון ילכו לפני וישימו כל מישור לעקוב, כה חשבתי בלבי רגעים מעטים אך אחרי כן ענני רוח מבינתי: אולי שגיתי כי דרכי לפנים נסתרו מנגד עיניה ורק נסכה אחרת הספה את לבה אחורנית ממני, הכה אשאלה פשר דבר למען אדע, הלא אם נגלו מצפוני אז אין עוד כל תקוה בלתי אם לעזוב את העיר ביום הזה, ואם אין, מדוע אפחד ממנורת שוא? אשאל דבר ברור ויעבור עלי מה, אמצתי את לבי ואמר אליה בלשון רכה: אנא גברתי אל תקצפי עלי אם אעז פנים לשאול את פיך: מה עול מצאת בי? — דברי לא החטיאו המטרה כי הצליחו לשובב אלי לב האשה כמעט, כי הביטה בי אך לא עוד בפנים נזעמים כבראשונה ותאמר: אני לא מצאתי בך כל דבר עול, אך לא טובה השמועה אשר שמעתי מעבירים עליך —

— אני לא אמצא בנפשי עון אשר חטא — עניתה בינון.

— גם אני לא אמרתי כי חטאת רק מפי איש נאמן וירא אלהים שמעתי, כי לא תשים לב להגות בגמרא ותלך לשוח ברחובות קריה, והטרם תדע כי רק להנערים אשר ירבו הגות נתן לחמנו למען תחשב לנו נדבת לבנו לצדקה — דעת לנכון נקל כי דבריה היו כשמן ששון ללבי בראותי כי לשוא פחדתי ללא פחד, ולא שמתתי עוד לבי להצדיק את נפשי ולהכזיב את המוציא עלי דבה ואמר לצאת, אך ברגע הזה נפתחה הדלת ובעל הבית בא הביתה וכראותו אותי שאלני במאור פנים: הלא רגע בואך הנה ואיך מהרת כה לאכול ארוחת הבקר? אני נכוכתי מאוד ולא ידעתי מה אשיבנו, וגם האשה באה כמבוכה, אך האיש לא הכיר בנו עד מה ויוסף לדבר בשוטו אל אשתו פניו: שפרה רעותי, לאט לי לנער הזה, תני לו בכל עת מטיטב הארוחה כי המורה רוממהו תחת לשונו ויאמר לי כי בין מאה נערים לא ימצא נער חכם כמותו, שכי ואספר לך את אשר עשה אתמול להכסיל גללון בן עכבור אשר תכלית שנאה שנאתיו על אולתו — הוא ישב על הכסא ויספר לה ככל אשר עשיתי לגללון ואת הקצף אשר קצף עכבור עלי וישחקו בקול גדול, וכחתימו דבריו אמרה האשה: עתה

אבינה שרש דבר, כי משנאתו אותו מפל עליו עכבור שקר ויאמר כי בבית הישיבה לא ישכנו רגליו! — ובדברה נגשה אלי ותאמר: אנא סלח נא לי על כי הכלמתך באמרי פי חנם, אך דע לך כי תחת זאת אריב יריבך — האיש השתאה לדבריה ויאמר: מליצה חירות לי דברך! מה עשית להנער כי חבקשי סליחה ממנו? — האשה ספרה לו ככל הדברים ותצדיק את נפשה באמרה כי הטתה און לדברי מלשין בסתה, לדברי עכבור מאשר כי יתחשב כצדיק תמים בעיני כל, אך עתה תראה משונתה כי האמינה כדברי מפיה כזבים, האיש התקצף מאוד בשמעו דבריה ויאמר: ומה צדקו דברי החכמים אשר אמרו נשים דעתן קלות, ראי נא ראי כי נתת אמונה בדברי איש לא אמן כו ותמלאי קלון פני חף מפשע, אכן אני אטמך אופת קלון אל חוק הנבל הזה קבל עם —

— אנא אישי — התחננה האשה בקולה — הרף מאף ואל תבוא בריב את האיש הזה, כי מדוע תקימנו לאויב לך? אני אכפרה פני הנער במנחה, כי אתפור לו שתי כתנות חדשות ויסלח לפשע שפתי ואל נמולות ישלם לעושי רע כרשעתם —

— אולי צדקת ממני רעיתי, הן את ידעת כי לא אוכל למרות את פך אך השמרי לבל תשובי לכסלה —

— היה נא בטוח מאיר מחמד לבי, כי לא אוסיף לשמוע בקול מוציא רבה, ואתה בני סלח נא לי ושב אתנו יחד — אני הודותי חסד האנשים האלה להם בלא לב ולב, כי אם אמנם יקר החסד לנפש נענה בכל עת, אך איך יגדל חין ערכו עת כי יבוא לפתע פתאים אחרי מפח נפשי.

— היום תהיה ארוחתך סה ומחר וכיום השלישי הנך קרוא אל אחותי ובכל שבוע תבוא הנה ביום החמישי ולאחותי ביום הששי והשביעי, ואם יחסר לך יום תבוא הנה ונשביע אותך בשמחה — אמר אלי אחרי אשר ישכנו אל השולחן.

— טוב הדבר כי הזכרתני אישי, ואני כמעט שכחתי להגיד לך כי גם באוני דבורה אחותך דבר עכבור עליו רעה ולכן תמהר לסכל עצתו —

— הוי ראש כלב! — קרא עוד הפעם בעל הבית בקצף — לולא הכמתך לכלי אריב אתו כי אז מדתי לו פעולתו אל חיקו, אך מוצא שפתי קדוש לי, וברגע הזה אלך אל אחותי — אחרי הארוחה הודיתי עוד הפעם להאנשים הישרים האלה ואשוב אל הישיבה, ואספר לנדעון את אשר קרני והוא הרבה להלל את האנשים כי טובי לב המה עד להפליא, ויספר לי כי זה האיש מאיר לקח גם הוא לפנים לקח בהישיבה הזאת, כי בן עניים היה והחברה אספה אותו אליה ואחותו היתה שפחה בבית איש עשיר ותחשק נפש הסוכן אשר על הבית בה ויקחה לו לאשה, ועתה הוא מאצילי העור ונכבדוה, כי כביר מצאה ידו עשר ונכסים וגם לאחיה הטיב בעבורה, אף כי לא ישרה נפש מאיר בעיניו על כי הוא נוטה כסתר אהלו אחרי ספרי מדע והשכל, וזאת תחשב בעיני אבירם כחמאת מרי וכחש בה, וככל זאת יכבדוהו קבל עם ויעשה לו בית והון באהבתו לאחותו, וכטוב לסאיר ייטיב לכל מכש עור מידו, כי לכו כלב מלאך אלהים, וגם שפחה,

אשתו תעזור לו לעשות טוב כי גם בה נפש ברכה, ואם המה ישימו עיניהם על איש או שלום לו מפחד — כדברים האלה שמעתי מפי גדעון ויגל לכי מאוד כי מצאתי גואל ומושיע לי.

— וכל הטוב הזה מיד המורה לך — הוסיף גדעון לדבר — כי לולא דבר היום טוב עליך כי אז לא הכירך מאיר, ועליך לברך את המורה שבע ביום — אם כן עלי לברך את הכסף שבעים ושבע פעמים ביום, כי לולא הוא כי אז לא הכירני גם המורה —

— רוח דן דובר כך — ענה בעצבון — הוא נסך כך רוח משטמה לכני האדם לראות רק רע כל היום, אמנם שים אל לבך כמה נחשב מעט הכסף מול הטובות אשר עשה עמך? והיאמר לבך כי המה אליך חסד כחסד הזה אף אם שקלת על כפו מאה פעמים כמכסת הכסף אשר נתת לולא מצאת חן בעיניו? ואלה צפנת בלבבך ורק את הכסף תזכור, עזוב דרכך זאת פן תנחם באחריתך וחועל לא תוכל —

— צדקת בדברך — עניתו אף כי בלבי לא כן חשבתי כי עון המורה היה גדול בעוני מנשוא, אך יראתי מהשמיע עוד כזאת על דל שפתי פן תקח אזנו שמץ מנחו ויבולע לי. המקרה הזה הורני כי עלי החובה להנות כשום לב כי ראיתי כי התורה תכסה עלי פשעי הראשונים ובלעדה נכון אני לצלע, וגם גדעון כרה לי און לשמוע בלמודים ויורני איזה מקום בינה. כי אחרי אשר עבר יום בא תמיד אל התא ויוציא ממלתחתו ספרים מספרים שונים כתובים עברית ויורני להבין דבר. ספרי מליצה ושיר רבים קרא וידע על פה ורבות פעמים שמעתי מפיו את השירים "החמלה", "הדעת והמות" ורבים משירי תפארת ולישרים תהלה כמו יקרא אותם מעל ספר ובדברו נישאו רוח דמיונו ויהי לאיש אחר, אך השיר "זנה הוטיה" היה על פיו תמיד, את השיר הזה שר בקול ערב ככל עת אשר שטח או התעצב אל לבו, ובירחים אחדים אצל מרוחו גם עלי ואמצא גם אני חסין וענג בספרים ההם, ואז אמר לי: עתה תבין פשר דבר מדוע רק אני ודן נדבר גבוה עת יחס לבנו ובחומו תדעך נפשונו ממקומה ותאבר נין מעלה מעלה אל מקום הדמיון הנעלה, רק לו יתר שאת עלי כי כביר מצאה ירו לכתוב כל העולה על רוחו בלשון למודים גם יביע עשתנותיו במתק שפתים, לא כן אני, מחשבותי תהימנה בקרבי ורוחי ירחף על פני חזיונות נעלים ובלשוני אין מלה לחכיע רגשי לבבי, גם אזלת ידי מכתוב מעלות רוחי על ספר ואת אשר אדע דבר גם זאת למדתי ממנו, כי רבות רבות נדברנו יחד, ורוח פיו כזרם מים כבירים שוטפים במרוצתם ואך יסתח שפתיו יזלו דבריו הנשגבים ויצינו לפנינו רעיונות נעלים אשר רק בהמחשבה יסודם כמו חיים לעינינו — כמו בלבוש יתכסו ויהיו לנפש חיה, ואני רבות אחשוב ודברי מעטים, אך זאת לי לישועה, לבל יעברו מזמות לכי על דל שפתי, כי לבבי קבר להגיוני. לא כן הוא; שפתו מוקש נפשו לגלות מצפוני לבבו לאנשים אשר כל רוח דעת אין בקרבם ויקראו אחריו מלא בעל עיבר תורות, ולא אחת שבע כעס ומכאובים על כי לא ידע לשים דלתים וברוח לפתחי פיו, הו! צרות רבות ורעות אפסוהו בעודנו כאביב ימי חלדו ואחריתו מי יודע! —

— ומתי תספר לי את הקורות אותו כאשר הכטחת אותי? הן נפשי כלתה מאוד לדעת דרכיו וקורותיו, אך חכיתי עד אשר יהיה לרצון לפניך להשמיעני אותם ומתי יהיה הדבר הזה? —

— אני אתן לך ספר אשר עליו כתוב קורות ימי חייו, בידו כתב אותו ויתנהו לי, אך חכה נא לי עוד מעט עד אשר אעתיק לי על ספר כל הדברים הכתובים בו ואז אתנהו לך, ואני אבקש את מאיר זרחי כי יתנני לכתוב בביתו לכל תשורני עין —

— מי הוא מאיר זרחי? —

— הוא האיש אשר בביתו תמצא ארוחתך כיום החמישי בכל שבוע והטרום תדע כי מאיר זרחי שמו? —

— לא ידעתי, כי שמעתי בכל עת מכנים אותו בשם מאיר איש שפרה — הוא יקרא על שם אשתו כי היא נודעת בשערים על רוב צדקותיה ויראתה את אלהים, וגם פניה ישאו ולא יתנו שמו לשמצה, כי לולא זאת כי אז נחשב גם הוא לאפיקורוס על תמכו בידי דן בהיותו פה ובידי שנים שלשה הודפי דעת הנמצאים בעיר הזאת אשר ימצאו בביתו מעוז ומחסה, וגם אני אבוא אל ביתו לפעמים ונקרא יחד בספרי חכמה —

— מאיר זרחי, השם הזה לא מוזר לי, זכור אזכור כי שמעתי השם הזה לפני שנים אחדות אך לא אזכור עוד איפו —

— ואם שמעת את השם הזה לפני שנים אחדות פעם אחת, איך תאמר לזכור עתה איפו שמעת? —

— אני אזכור כל אשר ראיתי ואשר שמעתי מיום מלאת לי ארבע שנים — מאשר חלקך כי חנן אותך היוצר באוצר נחמד כזה וכירך לעשות גדולות בחכמה אם כה יגדל כח זכרוךך —

— אך ככל זאת שכחתי איפו ומתי שמעתי את השם הזה, חכה נא לי ואשוב על הימים החולפים אולי אזכור עוד — חשבת יזמתי זמן כביר, קראתי לכל המקרים ולכל האנשים אשר דבר היה לי עמם ויתיצבו מול עיני לבי, אך את השם הזה לא יכולתי לזכור עוד.

— רב לך לחפש עתה, כי בעת אשר נרב לחפש אז לא נמצא וכאשר נחדול ולא נשים עוד לכ לדבר הזה, אז יעלה פתאום לסתע על לבנו —

— צדקת בדבריך —

— האם לא שאל אותך מאיר אם תבין עברית ואם תתרועע אתי — לא, הוא לא שאלני עד הנה כי רק לעתים רחוקות אראה פניו, אך זאת אדע כי הוא יאהבני —

— אהבתו אליך תגדל עוד הרבה יתר בהודע לו כי שואף לחכמה אתה וכאשר אראה פניו אניד לו זאת —

— עשה כאשר עם לבבך —

— גם אדבר עליך את איש זקן אחד אשר אין קץ לחכמתו, ואף כי אין לאל יד האיש הזה להיטיב עמך כי נקלה הוא בעיני כל יודעיו, ככל זאת

איעצך לבוא ביתו לשמוע חכמתו כפעם בפעם רק השמר לך לכל יראך איש
עת תבוא לביתו כי לחרפה תהיה לך —
ומי הוא האיש? —
— הוא אחי הזקן אשר הצילך בזום הראשון בכואך הנה מידו הודפך
ואשר כביתו תמצא ארוחתך ביום השני —
— לפלא בעיני כי לא ראיתיו בביתו עד הנה וגם לא שמעתי כי לו אח
בעיר הזאת, אף כי ידעתי כל מוצאי ומובאי הבית וכל קרוביהם ובני משפחתם
כי הנערה בת בתו ספרה לי כל אלה —
— הוא לא יבוא אל ביתם והמה לא ישאו את שמו על שפתם, כי כנגע
הוא להמשפחה כלה המתמרת בכבוד אבותיה אשר היו צדיקי עולם — והזקן
גם הוא חסיד ויקדיש את הקדוש בצבועאל, ולא כאלה דרכי אחיו כי חלק
לבו מהם ובחבליהם געלה נפשו על כן לא ירומם בעיניהם ולא יכירוהו —
— אמנם הלא תודה כי ישרה נפש הזקן בו ולא רבים כמוהו ישישו לעשות
טוב לכל דורש עזרה, וגם על הנערה בת בתו אצל מרוחו הנדיבה, כי לבה כלב
מלאך אלהים ותדע לעשות צדקה וחסד אף כי רכה היא עודנה בשנים ובמאור
פניה תשמח כל רואיה, ומה יקרו לי נדבות פיה עת תפתח שפתיה כחן ונעם,
מה אמר לך דבריה ירנינו לבי כשיח שרפי מעלה! —
— גם אתה כמונו! גם אתה החילות לדבר נבהה — קרא גדעון בשחוק —
ראה נא כי הקימותי את דברי להורותך אי זה מקום בינה ואחריתך ישנה מאוד —
— ורב תודות אשיב לך על חסדך זה, אמנם הגד נא אם לא צדקתי
בדבריי, כי הזקן הוא איש רב צדקות ואוהב את כל האדם? —
— כדברך כן הוא, כי ישרים דרכי הזקן, נדיב לב הוא ועל נדיבות יקום —
— ואיך יקשיח לבו מאחיו ולא יכירהו, הלא אם לזרים יאיר פניו ויקרנם בימין
צדקו, איך לא יגדיל חסד את אחיו עצמו וכשרו? אות הוא כי נעו מעגלות אחיו —
— הלא אמרתי לך כי רחקו דרכי האחד מדרכי השני כרחוק מרח מן
המערב, ואף כי שניהם אנשים ישרים וטהרי רוח המה, ככל זאת לא יוכלו שבת
יהדיו, אחרי כי דרכי האחד דרכי מות המה בעיני השני, וזאת תעזור לרעה להפריד
ביננו, כי אחים המה ויאהבו בלבם איש את אחיו ועל כן יבקשו בכל עת
להשיב איש את אחיו מדרכיו הנלווים בעיניו, ולפנים עת אשר ראו איש
פני אחיו יום ויום היתה ראשית דבריהם מרון ותוכחה, החסיד שם אשם
נפש האפיקורוס כי יכחש בה ויעבור תורות, והאפיקורוס חשב להחסיד אמנתו
הטפלה לחטאת ויתנהו לעוכר אלילים, וכה רחב הפרץ ביניהם עד כי נמרו יחד
אמר להסדר איש מעל אחיו למען הסור כעם מלבם, וזה הדבר כי לא שמעת
שמו בבית הזקן, אך אתה בקש נתיבות ביתו למען תשמע חכמה מפיו —
— הלא לפי דברך אזלת ידו מהושיע לי בעת צרה ולמה לי כל התלאה
הזאת לבקש נתיבות בית איש נבזה בעיני כל ולפחד לרגעים פן יכורנו איש
ונתפשתי כעושה עולה? —
— לוא היתה לאל יד האיש הזה להושיע לך כנדבת ידו כי אז בקשת

לבוא אל ביתו, אך כאשר קצרה ידו מהושיעך כנדרת יד רק כנדרת פיו כאמרי
 חכמה תשאל: מה יושיעני זה? אם כה תיקר החכמה בעיניך מדוע בקשת ממני
 לדעת איזה מקומה? ולמה לך להתרועע אתי, האם משען כסף תקח ממני? לך
 ובקש לך רעים אשר יש לאל ידם לקשר מעדנות אהבתם כרתוקות כסף וזהב —
 — אנא סלח נא לפשע שפתי, הסכלתי אך לא אוסיף עוד לדבר דברי
 רוח כמו אלה והנני נכון לעשות ככל אשר תצוני —

— האדונך אני כי אצוה עליך במסגיוע? אני אך רע ויועץ הנני לאיש
 אשר ישים אמרי בלבו, אם לעצתי תקשיב — טוב, ואם אין, גם אז לא אקצוף
 עליך רק לא אוסיף שחת דברי חנם —

— הנה אשמע לכל מוצא שפתיך ובעצתך תנחני, ועתה הן תעשה שלום
 לי ותעביר על עון שפתי? —

— הן אמרתי לך כי חלילה לי מקצוף עליך גם אם תאטם אוניך משמוע
 בקול דברי, ומה גם אחרי אשר תודה ותעזוב דרך מרי, הלא אך זאת חפצי ומה
 עוד מירך אבקש? האם למעני הלא אך לטובתך יעצתיך לבקש נתיבות האיש
 החכם הזה, אשר מפי בקשנו תורה אני ודן, וגם אותך יאלף דעת אם אך תמה
 און קשבת לדבריו אשר כנביא אליהם בדעת ידבר —

^{יב}
 גְּמֹל לְאֵיִב או פְּרִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

מיום הולדי עד כואי בית הישיבה לא ראיתי מנוחה כמנוחה אשר שבתי
 בירחים הראשונים בהישיבה, אכלתי ושתיתי לרווח, לבשתי בגדים טהורים, גם כבוד
 היה לי, וכבר החלתי לרדוף אחריו. ביום אשר הרים אותי המורה לשבת את
 הנערים הגדולים בהכת הגדולה דמיתי כי מושל הנני בשמים וארץ ואין מי ישוה
 לי, גם הדעת בשפת הארץ ושפת עבר היתה לי לשעשועים, כי בלבי אמרתי:
 אף כי פגול המה הדברים האלה בעיני בני הישיבה, בכל זאת אני אדע אותם
 והם לא ידעום וגם בדעת התורה לא נופל אני מהם, ומני אז החיליתי הגות בכל לב
 למען תרב חכמתי ותגדל תהלתי, ובלעדי זאת לא השכתי דבר, לא הבטתי עוד
 לאחרי גם לא דאגתי על הבאות, רק רעיון אחד עלה לפעמים על לבי: לקחת
 נקם מעכבור איש ריבי, ומדעתי כי קצרה ידי מגעת בו לכן השכתי מחשבות
 לעשות דבר בליעל לבנו החכם לגללון, אך דברי המורה אשר יסרני זכרתי בכל
 עת ונבהלתי וחרלתי מעשות לו מאומה. גם עוד מחשבה אחת עלתה לפעמים
 על לבי, אך המחשבה הזאת היתה כצל עובר, בין רגע באה ובין רגע
 עברה ולא הפריעה מנוחת לבי. המחשבה הזאת נולדה בלבי ביום כואי לעיר
 שכולה בהביטי בפני העלמה אשר עינים שחורות לה ומדברה נאוה, היא כתבת
 הזקן, ובכל עת אשר ראיתי פניה, התעוררה המחשבה בלבי וכאשר עונתיה עובה
 גם היא אותי, ואם כי לא הביאתני עוד במנוחה כביום הראשון, לא השפלתי עיני
 בפגשן מבט עיניה, ופתותי הלחם לא היו עוד כאבני חצץ בלועי, גם לככי לא חס
 עוד כמו אז, רק כחם צח עברה על נפשי וענג נעים היה לי לשמוע ניב שפתייה
 בעת אכלי ומאור פניה הפך לי את המאכלים למעדני מלך, בכל זאת אמר לי